

A közgyűteményi együttműködés alapelvei

FOGARASSY Miklós

A PROBLÉMA

A társadalmi kommunikáció napjainkban egyre rohamosabban válik mind bonyolultabbá, többcsatornássá. Ennek megfelelően alakul a tudományos kutatás és az ismeretek továbbadása is. Így ezzel párhuzamosan az ismeretek (az információk) anyagi hordozói is egyre többfélék. És még tovább lépve: e sokféleség mind több oldalu hasznosítására kell törekedni; a korszerű kutatás és oktatás (iskolai és közművelődési munka) igénye legalábbis ezt kívánja meg.

A közgyűtemények e társadalmi információtermelés és -fogyasztás egyre bonyolultabb rendszerének kiemelt és állami törvényeinkkel a társadalmi nyilvánosság szolgálatába állított intézményei. A hazai intézményfejlődés eredményeként elsősorban három gyűteményi hálózatról van szó: a könyvtári és dokumentációs, a muzeumi és muzeális jellegű, valamint a levéltári jellegű intézményekéről. Ha ezeket az intézményeket mint hálózatokat egészükben szemléljük, szembetűnik, hogy a muzeumok és nagykönyvtárak egymásra is utalva kapcsolódnak az információs rendszer egészéhez - a kutatás, az irányítás, az államigazgatás, az oktatás és a közművelődés szempontjából, sőt - főként a mezőgazdasági és műszaki intézmények révén - közvetlenül a termeléshez is. Maguk a problémák nem is e nyilvánvalónak látszó elméleti megfogalmazásból adódnak, hanem intézményközi kapcsolataink jelenlegi helyzetéből - közgyűteményeink funkciórendszerének számos "illeszkedési részéből". Nem vállalkozunk ebben a problémafelvető tanulmányban sokra, csupán - történeti, jogi, szervezeti kérdések felvetésével - fel kívánjuk hívni a figyelmet, hogy mindinkább sürgető a művelődésügy centrális intézményeinek problémáját átfogóan felülvizsgálni, és (többek között módosító jogszabályozással) intézményesített és nemcsak esetleges kapcsolataikat rendezni, megteremtteni.

A muzeumok, levéltárak és könyvtárak ugyanis egyaránt a művelődésügyi miniszter felügyelete alá tartoznak, ennek ellenére az intézményhálózatok jórészt egymástól független intézménypolitikát folytatnak, s ennek megfelelően készítik elő a saját területeket szabályozó rendelkezéseket. Az ebből adódó visszasságok (egyes esetekben) nem is elsősorban a könyvtáraknak mint intézményeknek az érdekeit sértik, hanem inkább a szocialista társadalom egészét, illetve az érdekelteket - tudományos kutatókat, pedagógusokat, amatőr érdeklődőket vagy akár tanulókat. Hiszen bármelyik intézménytípusba lép is be a használó - tudatában kell lennie, miként egészítik ki az ott található információkat mások, más forrásokkal.

INTÉZMÉNYTÖRTÉNETI SZEMPONTOK

Röviden bár - a kérdés történeti részéről is szót kell ejtenünk, Európa-szerte, így hazánkban is a három intézmény - de legalább közülük kettő - sokáig egységes volt. Talán a levéltár mai formája őrzi a legrégebbi hagyományokat, a középkori jogbiztosító intézmény szerepének emlékét. Gyökerei igen messzire nyulnak, a közjogi élethez való kapcsolatából sok minden fennmaradt. A 19. század szülte voltaképpen a modern muzeumi és könyvtári eszmét, melyet - bár alapvető módosulásokkal - korunk is magáénak mondhat. Hosszu szimbiózisukat számos hazai intézmény mai állapotával (súlyos problémákat érintve) - legvilágosabban talán két vezető közgyűjtemény, a Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár történetével példázhatnánk. A természetes szakosodás azonban - országonként eltérően - a századfordulótól kezdve mind gyorsabbá vált, a muzeológia és könyvtártan (az archivisztika - a pozitívizmus korábban már virulens ága mellett) önálló ismeretágakká fejlődött. A "közgyűjteményi szemlélet", melynek az egészséges specializálódást, elkülönülést kísérnie kellett volna, helyel-közzel hazánkban is felbukkant. Méghozzá a legvilágosabban látó marxista és a jelentős polgári kulturpolitikusok részéről. SZABÓ Ervin tanulmányai között nemcsak Budapest - soha meg nem valósult - nagy nyilvános könyvtárának tervével találkozunk - a nevezetes Emlékirat (1910) után behatóan foglalkozott a városi muzeumok feladataival (1913) is. Szorosabb munkatársi gárdájába tartozott a muzeológus KRAMMER Dezső, aki a Muzeumi és Könyvtári Értesítő hasábjain máig megszivlelendő gondolatokat tett közzé a modern muzeumok feladatairól.

A "közgyűteményi eszme", melynek lehetséges aktualitását e tanulmány kénytelen újra bizonyítani, voltaképpen egyetlen alkalommal, a nevezetes 1922-es Országos Magyar Gyűjteményegyetemet létesítő törvényben öltött hazánkban testet. Függetlenül a megalkotó kultuskormányzat ideológiájától, s eltekintve most e törvény érdemeitől, illetve a ma visszatekintő számára evidensnek tűnő hiányaitól, érdemes leszögezni, hogy az 1922. évi XIX. törvénycikk az ö t v e z e t ő k ö z g y ű j t e m é n y e g y e t l e n jogi személyiségben való egyesítésével, az ott folyó tudományosság bizonyos fokú függetlenségének és önkormányzatának megvalósításával jó hatásu volt.

Ez a törvény talán nem is léphetett túl (a korabeli vezetőréteg művelődési ideológiája és intézményei miatt), de feltehetően nem is szándékozott tullepni (egyfajta tudományos arisztokratizmus szelleme miatt) e főgyűjteményeken. A hazai demokratikus átalakulás érthető módon seperte félre. 1949 után a muzeumi, levéltári, könyvtári hálózatok önállóan és újfajta lendülettel, de egyuttal egymástól az évek során tulságosan is elszigetelődve épültek ki. A korábban sokszor egységes városi könyvtári-muzeumi intézmények helyi felszámolásakor az állományok elhelyezéséről esetleges szempontok szerint döntöttek. Ebből következik az a tény, hogy számos muzeum még ma is könyvtári jellegű állományrészeket őriz, és ugyanéz a helyzet több megyei levéltárral is.

A három intézményhálózat az elmúlt két évtizedben felnőtt, stabilizálódott, egyes ágazatokban addig soha nem látott fejlődésnek indult. A "tanácsosítás" pedig még egy döntő fordulatot, az önállóság további fokozódását hozta meg legfrissebb történetünkben (jó és rossz oldalakkal). Fejlődésünk nélkülözhetetlen velejárója volt, hogy az elmúlt másfél évtizedben az intézmények sajátos új feladatainak szellemében született meg az 1956-os könyvtári tvr., az 1963. 9. számú tvr. a muzeális emlékek védelméről, valamint az 1969-es levéltári tvr. Ezek és a hozzájuk kapcsolódó joganyag szempontunkból való vizsgálata azonban - bár történeti kérdésként is szemlélhetnénk - külön fejezetbe kívánkozik.

A KÖZGYŰJTEMÉNYEK KAPCSOLATAI AZ ÉRVÉNYES JOGFORRÁSOK TÜKRÉBEN

Számos tényező magyarázza, hogy az országos és helyi közgyűjtemények jogi szabályozása kellő összehangolás nélkül történt. Az okok részletesebb elemzése nélkül is leszögezhető: az említett érvényben lévő alapvető közgyűjteményi törvényerejű rendeletek nem is utalnak - távolról sem - a közöttük kívánatos kapcsolatokra, vagy ha említik a társintézményeket - akkor negatív, kizáró jelleggel.

Bár az alapvető jogszabályok figyelmen kívül hagyták, de a rendezésre kerülő részleteknél nem volt mellőzhető bizonyos esetekben az utalás a közgyűjtemények valamelyes egységére. Így pl. a muzeumi és könyvtári dokumentumok másolásáról készült rendelkezés, illetve az intézmények dolgozóinak besorolását és bérezését rendező jogszabály - együttes és rokon intézményeként kezeli őket. Egyetlen helyen szerepel némi koordinációs utasítás, mégpedig az 1934/1969 (M. K. 11.) MM sz. utasításban, mely a Levéltári Tanács létesítéséről intézkedett. Ennek 7. pontja így szól: "A Tanács a könyvtárak és múzeumok levéltári anyagát érintő feladatok eredményes megoldását illetően együttműködik az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanáccsal és az Országos Muzeumi Tanáccsal" (a megfogalmazásból is kiérezhető, hogy az együttműködés itt is a levéltári állományvédelem kérdéseire szorítkozik). Még érthetőbbé válik a kapcsolatok elhalványodása, ha e törvényerejű rendeletek alapvonalait elemezzük. A könyvtári tvr. ugyan az intézményrendszer céljából indul ki, a másik kettő a gyűjteményből, a gyűjtött dokumentumfélések (mindkét esetben aggályoskodó, végülis pontatlan) meghatározásából. - A muzeumi tvr. kiindulópontja: "1. §. A történelem, a tudományok, az irodalom, a művészetek, valamint a termelésfejlődés kiemelkedő tárgyi, írásos és egyéb emlékeit (a továbbiakban muzeális tárgy)... védelemben kell részesíteni..." A levéltári tvr. első paragrafusának bevezetése: "1. §. (1) A gazdasági, társadalmi, politikai, jogi, honvédelmi, tudományos, műszaki, művelődési vagy egyéb szempontból jelentős történeti értékű iratokat levéltári anyagnak kell tekinteni... (2) Levéltári anyagnak kell tekinteni... az (1) bekezdés értelmében jelentős, történeti értékű kép- és hangfelvételeket is." - A végrehajtásról intézkedő határozat e paragrafushoz azt fűzi értelmezésként: "... irat a) minden olyan írott szöveg, számadatsor, térkép, tervrajz és hang-

jegy, amely valamely szerv működésével kapcsolatban... keletkezett, kivéve a megjelentetés szándékával készült könyvjellegű kéziratokat; b) a gépi adatfeldolgozás útján rögzített adatok." Az állományvédelem (egyébként érthető és a m a g a h e l y é n hasznos!) szempontjai, a tiltás és kötelezés illetve kirekesztésrendszer mentén aztán a kulturális együttműködésnek még a gondolata sem tűnhet fel.

A közeljövő magyar művelődésügyi törvényhozásának tehát legalább általános (irány) elvként rögzítenie kellene a közgyűteményi funkciók és kapcsolódásuk új koncepcióját. Véleményünk szerint e kapcsolatok általános és optimális elveit kellene így körvonalazni és mindenképpen nagy súlyt kellene fektetni a három intézményrendszer legfelsőbb tudományos szerveinek, a különböző Tanácsoknak (OKDT, OMT, LT) rendszeres és kötelező erejű együttműködésére.

Másfelől: itt az ideje, hogy ezekről a kívánatos kapcsolatokról, az információs területek felosztásáról p e r s p e k t i v i k u s a n is gondolkozzunk. Hiszen az információhordozók (muzeumi tárgyak, levéltári anyagok, könyv- és dokumentumtári anyagok) várható materiális, formális változása egyre több "problémát" fog szülni ezekben a kérdésekben. Érdemes lenne a hangsúlyt a "határviták"-ról - tehát arról, hogy melyik dokumentumfajta melyik intézményben legyen - áthelyezni arra: a fenntartó szervek kötelessége úgy profilizálni a vezető művelődési intézményeket, hogy egyetlen tájékoztatási terület se maradjon gyűjtőhely, értő feldolgozás és kellő tájékoztatási apparátus nélkül.

ORSZÁGOS JELLEGŰ KÖZGYŪJTEMÉNYEK KAPCSOLATAI

A témák élén természetesen az Országos Széchényi Könyvtár, a Nemzeti Múzeum, az Országos Levéltár, az Új Magyar Központi Levéltár, a Szépművészeti, Néprajzi, Iparművészeti (és egyéb országos jellegű) múzeumok, a Nemzeti Galéria - mint országos ható- és gyűjtőkörű közgyűjtemények közötti kapcsolatok állanak. A kérdés attól válik még bonyolultabbá, hogy bizonyos gyűjtőköri feladatmegosztások következtében az OSZK mellett az országos jellegű tudományos, illetve tudományági szakkönyvtárakat is ide kell sorolnunk.

Nem elegendő azonban e hagyományos intézmények számbavétele, módszeresen végig kell gondolni azoknak a dokumentumgyűjtő, őrző és feldolgozó intézményeknek a teljes sorát, amelyek a modern társadalmi és kommunikációs munkamegosztás teremtményei, illetve azokat, amelyek az újfajta információhordozók létrejöttével és természetes szakosodással váltak ki és születtek meg (pl. Filmtudományi Intézet és Filmarchivum, Színházi Intézet, Találmányi Hivatal, Petőfi Irodalmi Múzeum, az országosan önálló közgyűjteményként meg nem szervezett, szétagolt zenei, képzőművészeti dokumentumórzés). Hogy a kapcsolatok rendezése mennyire eleven problémákat érintene, arra csak egyetlen példát hozunk fel: írói hagyatékok, kéziratok megszerzéséért minimálisan három intézmény: az OSZK, az Akadémiai Könyvtár és a Petőfi Irodalmi Múzeum kénytelen versenyezni (jó esetben, s ha nem kerül magánkézbe). S ezzel a példával csupán a gyűjtőkori együttműködés hiányát jeleztük. Méginkább súlyosnak tekinthető a helyzet, ha a közös feltárás, a tájékoztatási segédletek összehangolt létrehozása, a kiadványpolitika terén nézünk körül. Kivételként és mintaként ugyanakkor felemlíthető az OMgKDK és az Országos Mezőgazdasági Múzeum kettőse, aholis az utóbbi a mezőgazdaságtörténeti egyetemes bibliográfia kötetének kibocsátásával egy profiljába tartozó, voltaképpen mégis prominensen könyvtári-bibliográfiai jellegű szolgáltatást nyújt. A már hagyományokkal rendelkező gyűjtés és feldolgozás területén is igen sok probléma adódik (történelem, irodalom), melyet csupán az intézményi Tanácsok közös munkája és minisztériumi döntések orvosolhatnának. Vannak azonban az intézménypolitikának más kérdései is - s ezzel ismét visszakanyarodunk a nem hagyományos dokumentumokat őrző intézményekhez -, mint pl. a zenei muzeális, könyvtári, archivális gyűjtés szétagoltsága. Ennek következménye az, hogy az OSZK Zeneműtára, a Zeneművészeti Főiskola Könyvtára, a Bartók Archivum, a MTA Népzene-kutató Csoportjának archivuma, a Néprajzi Múzeum népzenei anyaga, sőt a Nemzeti Múzeum hangszergyűjteménye között - egyebekről nem is szólva - kell cik-cakk lépéseket tennie annak, aki a hazai vonatkozású és országos jellegű információkról áttekintést kíván kapni. Az országos jellegű könyvtárak és a tudományterületekhez kapcsolódó egyéb közgyűjtemények összehangolt gyűjtési, információszolgáltatási és tudományos politikáját, valamint az együttműködés többoldalúságát többoldalú, írásosan rögzített megállapodások garantálhatják csak. Ezekben kellene érvényesíteni három fő szempontot: a hagyományos táruk érintetlenségét, az ésszerű feladatmegosztást, valamint az egyes szakterületek teljes "lefedettségét".

A kérdéskör talán legaktuálisabb, az elmúlt években leginkább emlegetett metszetéhez érkeztünk. Az 1971 júliusában Siófokon rendezett "Balatoni beszélgetések" - évtizedek után először, de a probléma megoldásra érettségét is jelezve - tüzte a témát napirendjére. A közgyűjtemények kapcsolatát csupán a helytörténeti kutatás szemszögéből vizsgálták muzeológus, levéltáros és könyvtáros szakemberek (tehát nem a helyismeret jóval tágabb tématerületét mérve fel).

Mielőtt azonban az intézményi kapcsolatoknak ezt a metszetét megvilágítanánk, rövid kitérőt kell tennünk. És ennek során a helyi - elsősorban megyei szerveződésű - közgyűjteményi helyzetet kell megvizsgálunk. Ha a fővárosban koncentrálódó tudományos és közgyűjteményi munka a jelenleginél sokszorosan erőteljesebb lenne, akkor is igen nagy szükségét kellene éreznünk az egyes településeken, zártabb, szűkebb határok között mozgó, hasonló jellegű intézményi keretekben folyó tevékenységnek. Ez minden helyi vonatkozású tudomány- és közművelődés alapja (az akadémia helyi kutatócsoportjaitól a honismereti szakkörökig). A helyi információgyarapítás (kutatás), sőt - az iskolák, a művelődési házak és a TIT-szervezetek mellett - a kulturális reprodukció centrális (és több mint két évtizede örvendetesen stabil) intézményei a közgyűjtemények. Sokoldaluan képzett szakemberek vezetik; a tudomány- és műveltségterjesztés műhelyei; kulturát közvetítenek és teremtenek. Egy-egy megyén belül olybá kell venni funkciójukat, mint országos méretekben a nemzeti könyvtár és országos könyvtárak, illetve az ezeknek megfelelő muzeumi és levéltári intézményekét. Feladatukat, s ezen belül kapcsolataikat is ennek megfelelő felelősséggel kell végiggondolni.

Nézzük még végig - roppant sematikusán - a közgyűjtemények általános jellemvonásait. Egy átlagosnak tekinthető magyar megyében a megyeszékhelyen találjuk a megyei levéltárat (tehát egyetlen stabil, általában régi, vagyis hagyományokkal és nem tulságosan nagyszámu, de kvalifikált szakemberekkel rendelkező, ilyen típusú intézményt), a megyei muzeumot (illetve muzeumi igazgatóságot) és hozzá csatlakozóan kb. 5-6 kisebb muzeumot, illetve muzeális jellegű gyűjteményt a megye területén (az előbbinél nagyobb létszámmal, igen sokoldaluan képzett szakembergárdával a néprajztudóstól az antropológusig, s egy viszony-

lag friss, dinamikusan fejlődő intézményrendszert), valamint a könyvtári szervezetet: középpontjában egy tudományos és közművelődési feladatokat egyaránt ellátó nagykönyvtárral, mely a helyismereti feladatokat a tudományegyetemi és főiskolai hálózattal együtt láthatja el, és további kb. 300 könyvtári intézménnyel egészen a községi könyvtári szintig, s ehhez kiegészítőleg még a szakszervezeti könyvtárhálózat is csatlakozik (200 egység átlagosan); szakembergárdája korántsem oly sokoldaluan képzett, tudományos kvalifikációban is elmaradnak a muzeológusoktól, számuk és szerepük mindenképpen jelentős azonban, mindkettő rögvest a pedagógusoké után következik a művelődési reprodukció tekintetében.

A három közgyűjtemény kapcsolatáról tehát territoriálisan és tipikusan csupán egy ponton, a megyeszékhelyen (vagy, miként Békés megyében, városközien) lehet szó: levéltár, muzeum és megyei könyvtár, illetve egyetemi, főiskolai szakkönyvtár ott van csupán. S bár mint hálózatoknak - muzeumi és könyvtári vonatkozásban - további egymáshoz fűződésük képzelhető el s ez kívánatos is (pl. Sopron, Kapuvár, Nagykanizsa, Pápa, Sáropatak stb.); a leglényegesebb az egymással egyenrangú megyei centrális jellegű intézmények kooperációjának megvalósítása. Erre természeteszerű saját adottságaiknak, az intézmények legbensőbb karakterének védelme miatt is szükség lenne. Értelmetlenség ugyanis a levéltárra tülő közművelődési feladatokat ruházni, a helyi ismeretterjesztés, a helytörténeti szakmai patronálás részére viszont a könyvtártól több előadót remélni. A jelenlegi helyzetben ugyanis természetes adottságként kell tudomásul venni, hogy a legzártabb intézmény s főként az elmélyült, történeti jellegű kutatás számára adott a levéltár. A muzeum már sokkal "nyitottabb" közgyűjtemény, de javarészt a hagyományos metódusnak megfelelően nyújt ismereteket. A tudományművelés és a közművelődés látszólag itt a legegyensúlyosabb (a kiállítási tér nagy helyet foglal el, de a mögöttes szobákban elmélyült munka folyik). A megyei könyvtár a három közgyűjtemény közül talán a "legnyitottabb": a helyismereti, helytörténeti, regionális kutatás és ismeretterjesztés terén is főként a legkevésbé látványosat, a legszerényebbet vállalja, a szolgáltatást, mely elsőrendűen tájékoztatást, az információk szelektív közvetítését, az egyéni kutatói munka és érdeklődés kalauzolását jelenti. Ez a tájékoztató munka magas szintű kvalifikációt és képzettséget kíván, tehát kézenfekvő, hogy maguk a tájékoztató könyvtárosok is egy-egy

regionális kutatási terület aktív művelői, tudományos képzettséggel, gyakorlattal rendelkező specialistái legyenek.

A vázlatos és leghagyományosabb gyűjtőköri meghatározás szerint a levéltár iratot (egyedi, elsősorban kézírásos dokumentumokat), a múzeum tárgyat (kivéve az írásos tárgyakat), a könyvtár pedig mindenekelőtt nyomtatott, sokszorosított dokumentumokat gyűjt és tár fel, tehát tesz visszakereshetővé és hozzáférhetővé; illetve adja meg róluk az alapvető információkat.

A kapcsolatok rendezésénél a következő tényeket és követelményeket kellene figyelembe venni:

1. A hazai megyei közgyűjtemények igen sokféle módon alakultak ki a fordulat éve után, az elmúlt husz évben pedig igen változatos és - különösen múzeumi területen - kevésbé tipizálható gyűjteményi formákat öltöttek.
2. Az információt hordozó tárgyak, dokumentumok is egyre rohamosabban távolodnak attól az állapottól, melyet a fenti hagyományos meghatározás (jól-rosszul) megoszt és átfog.
3. Az információk megjelenési formája mind tarkábbá válik, az intézményi gyűjtésnek nyomon kell követnie ezt a folyamatot. Egyre kevésbé válik fontossá a hol, de mindinkább a mit (s ez nemcsak archeológiai lelet, vagy kézirat, könyv, hanem fénykép, hangszalag, néhány lapos rota-sokszorosítvány, maholnap videokazetta) és a hogyan (feltárási rendszerek).
4. Éppen ezért az intézmények alapfunkciójának, helyi hagyományainak és az egyre változatosabb kommunikációs közvetítőknak megfelelően helyi és egyedi döntések szabhatják meg, de azoknak meg kell szabniuk a gyűjtés és feldolgozás, illetve a tudományos és közművelődési együttműködés formáit. Az egyetlen és fő szempont az összehangolásban ugyanaz legyen, mint amit az országos közgyűjtemények kapcsán már irtunk; az intézmények legbensőbb és funkciójuknak megfelelő integritásának tiszteletben tartása mint vezérelv mellett a helyi információk lehető teljes regisztrálásának igénye. Mindenféle - országosan egységes és tulságosan a részletekbe menő - rendezés károsnak, a fenntartó, illetve a helyi művelődési igazgatást gyakorló szerv irányító munkája viszont annál inkább fontosnak és hasznosnak látszik. Többhelyütt ugyanis az értelmes együttműködésnek

olyan személyi és "szakmai monopólium-elvre" épülő akadályai vannak, melyeknek megoldását maguktól az intézményektől várni nem lehet, s nem is szabad (ujabb vizályt szülne). Ne a gyűjteményrészletek holléte, hanem a h o g y l é t e számítson; gondos gyarapítása, feltárása és hozzáférhetőségének biztosítása legyen a kötelezettség (de az egyetlen) - hiszen k ö z g y ű j t e m é n y e k r ő l, még hozzá szocialista - az egész nép szolgálataiban álló - közintézményekről beszélünk.

A HELYISMERETI KÖNYVTÁRI EGYÜTTMŰKÖDÉS EGYIK LEHETŐSÉGE

A 146/1965 (M. K. 16.) MM sz. utasítás, mely - többek között - a megyei könyvtárakról intézkedett, és amely a helyismereti gyűjtőkört és feltárást (a fentiekben tárgyalt funkciót) először fogalmazta meg, jelentős fordulópont volt (lett) ezeknek az intézményeknek az életében. Olyan jellegű - területi - funkciók ellátására utasította a minisztérium őket, melynek kezdeményezései ugyan régen megvoltak, de ekkor öltöttek csupán jogi és intézményesült formát. Ez a funkció és az ezzel együttjáró munka voltaképpen olyan szerepre jelölte őket, mely az Országos Széchényi Könyvtár országos szerepével konvergált, miniatűr formában tükrözve azt (amit még a kötelesepéldány-rendelkezés is alátámasztott).

Az általános és területi vonatkozású információt nyújtó könyvtárak között időközben egy olyan jellegű (természetes és spontán) "hálózat" is szerveződött, s kellene, hogy továbbszerveződjön, melynek központja az OSZK, tagjait pedig a 19 megyei, illetve a hozzá kapcsolódó megyei jogu városi könyvtárak adják ki, s melyet e teljességre törekvő területi jellegű könyvtári feladatok közös gondjai "kovácsolnak össze". Ezt a lappangó szerveződést megerősíteni - több oldalú előnnyel lehetne. Még akkor is fontos lenne ez, ha a nemzeti könyvtár számára a jelenlegi helyzetben problematikusnak látszik, jó néhány megyei könyvtár számára pedig nemcsak hatalmas előnyök, de igencsak nagy gondokat is jelentene. Hogy milyen eleven, s szinte kézenfekvő a gondolat, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy a kötelesepéldány-ellenőrzés a nyomdák, illetve lappangó sokszorosítók felkutatásának feladatát is - véleményünk szerint - a megyei könyvtárak részvételével tudná egy lépéssel előbbre vinni. Nem elvi konstrukció az országos és "regionális" könyvtári munka egymásra-

utaltsága; lehetőségei és fontossága, az igények és a hiányok az elmúlt években több kérdésben is megmutatkoztak. Hivatkozhatunk itt a hírlapmikrofilmmezési programra, amelyhez a helyi gyűjtemények - az OSZK Hírlaptárának állományát, hiányait kiegészítendő - a birtokukban lévő anyagok bejelentésével, majd az elkészült kópiák igénylésével kapcsolódtak. De idekíváncsok az a tény is, hogy ameddig teljes és országos hírlapbibliográfiánk nincs, a megyei sajtóbibliográfiák - néhány éven belül teljesnek remélt - kötetsorozata vállalja tulajdonképpen e hiány - részleges - pótlását.

Ez a fejezet szándékos kitérő: figyelmeztetés, hogy az intézményközi kapcsolatokat többoldaluan - a könyvtárhálózaton belül is - az igényekre, funkciókra figyelve újra és újra át kell gondolnunk.

TEENDŐK ÉS KÖVETKEZTETÉSEK

Az első és a legnehezebben megvalósítható feladatot a művelődésügy, a közgyűjtemények irányító és fenntartó apparátusának szemléletváltozásában jelölhetnénk meg. Fel kell ismerni: amiként a könyvtári területen sem funkcionálhat egyetlen intézmény sem önmagában, elszigetelten és ugyanakkor jól, hanem csak mint egy összefüggő rendszer tagja, úgy a tájékoztatási rendszer kulcsintézményei, a muzeumok, a levéltárak, a könyvtárak és az egyre szaporodó sajátos dokumentumtárak is mind jobban egymásra vannak utalva.

A vázolt problémák megoldásának legsürgetőbb teendőit a következőkben lehetne összefoglalni:

- legfelsőbb szintű művelődésügyi "irányelvek" megfogalmazása a közgyűjteményi kooperációról;
- az elvek foganatosítása az Országos Könyvtári és Dokumentációs Tanács, a Muzeumi Tanács és a Levéltári Tanács - a három intézményhálózat vezető szakmai területei - együttes ülésein;
- területi szinten, megyei méretekben: a három vezető intézmény igazgatóinak rendszeres, a fenntartó szervezete alatt tartott "kollégiumi ülései", melyek az állomány-

gyarapítástól a mikrofilmezési és kiadási, sokszorosítási programokig közös koncepciót dolgoznának ki - közös haszonnal.

- . -

Lehet, hogy a "közgyűjtés" fogalma, a szóhasználat sokakban avult, formális, multszázadi szemléletet idéz. Az elmúlt évek spontán és több oldalról indított vitái mégis arra figyelmeztetnek, hogy nemcsak a fogalmat kellene a ráarakódott rossz asszociációk porától megtisztítani, hanem korszerű értelmezést és a belőle következő teendőket megjelölni is időszerű.

Az ETO és a tárgyszókatalógus komplex alkalmazása nagykönyvtárakban

MARTON János

Az információnövekedést az osztályozórendszerek számának növekedése kíséri. Ez a növekedés azonban nem jelenti az igényekkel való lépéstartást, sőt, az osztályozás válságáról beszélnek (1).

Minden osztályozórendszernek megvannak a maga előnyei és hátrányai a többiekhez képest, ami közvetve azt is jelenti, hogy nincs tökéletes osztályozórendszer. Közrejátszik ebben az is, hogy az egyes tudományterületek és a különböző felhasználási szempontok eltérő igényekkel jelentkeznek az osztályozás terén.

Általában megállapíthatjuk, hogy az állomány és a gyűjtőkör nagyságának s a témák bonyolultságának a növekedése fokozza az alkalmazott osztályozórendszerrel szemben támasztott követelményeket. Eszerint a nagykönyvtárakban alkalmazott univerzális osztályozórendszerek helyzete a legnehezebb.

A tanulmányban ezeknek az osztályozórendszereknek néhány elvi és alkalmazási problémájával foglalkozunk.